

Dr. sc. Erich SIEGERT
docens
Karl-Marx Egyetem Jogtudományi Szekció
/Német Demokratikus Köztársaság, Leipzig/

AKTUÁLIS JOGI KÉRDÉSEK A SZÖVETKEZETI VEZETÉS ÉS KÉPVISELETÉNEK KIALAKÍTÁSÁBAN A MEZŐGAZDASÁG IPARSZERŰ TERMELÉSI VISZONYAIRA VALÓ ÁTMENET FELTÉTELEI KÖZÖTT

Az NDK mezőgazdaságában az iparszerű termelésre történő átmenet során mennyiségileg először a növénytermesztés területén mutatkozott az együttműködés révén az utóbbi években lényeges változás az üzemi struktúra és az üzemi nagyságrendek tekintetében.

Az üzemek jelenlegi struktúrája a következőképpen jellemezhető: a növénytermesztés területén 936 mezőgazdasági termelőszövetkezet, 62 állami gazdaság és 161 kooperatív növénytermesztő egyesülés, végül 217 kertészeti szövetkezet működik. Az állattenyésztési szektorban 2887 állattenyésztő mezőgazdasági szövetkezet, 333 állami gazdaság és 318 szövetkezeti egyesülés ill. közös üzemek, végül 32 iparszerű állattenyésztő kombinát működik. Az említett növény- és állattermelő üzemek termelési feladataikat szoros együttműködésben a körzeti mezőgazdasági műszaki üzemekkel, az állami gazdaságok műszaki üzemeivel, az állami gazdaságok karbantartó üzemeivel, az agrokémiai központokkal, a meliorációs szövetkezetekkel és állami üzemeivel, szárító, pelletázó és egyéb szövetkezeti üzemekkel karöltve végzik.

E folyamat eredményeképpen a növénytermesztésben átlagosan 5000 ha /mezőgazdasági hasznos terület/ és 450-500 dolgozót felölelő nagyságrend /szövetkezeti tagok, ill. munkások vagy alkalmazottak/ alakult ki.

Az állattenyésztés területén a koncentrációs folyamat még a kezdeténél tart; itt a nagyállatok átlagos koncentrációja üzemenként kb. 1500 darab szarvasmarha vagy ló, 1 db állatot 500 kg élősulllyal feltételezve, pl. egy fejőstehén. A szövetkezeti tagok átlagos létszáma 100 főt tesz ki.

A növénytermelőüzemekben már elért koncentráció feltételei mellett és amelyek - még ha hosszadalmasabb folyamat során is - az állattenyésztőüzemekben is ki fognak alakulni, a szövetkezeti vezetés jogi kialakítása tekintetében is ujszerű követelményeket támasztanak, habár ezeket a jövőben is a jelenlegi szövetkezeti tulajdonviszonyok alapján a szövetkezeti demokrácia jellegzetes vonásai határozzák meg és éppen ezért világosan különböznek az állami gazdaságok vezetési viszonyainak jogi formáitól.

A szövetkezeti termelés új, fejlettebb anyagi feltételei megkövetelik a szövetkezeti demokrácia lényegének, tartalmának és formáinak újabb meghatározását. Ezt veszik figyelembe az NDK-ban a mintaalapszabályok és üzemi mintarendtartások a növény- és állattermelő mezőgazdasági szövetkezeteknél az 1977. évi július 28-i /2/ rendelkezés többek között az alábbiak szerint.

1. A közgyűlés összetétele, illetékessége és munkamódja

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek közgyűléseinek összetételében és illetékességében jelentős fejlődés következett be.

A szövetkezeti üzemek és az állami gazdaságoknak a növénytermelésben folytatott együttműködése folytán, az ebből kifejlődött szövetkezeti növénytermesztésben ma nagyobb-számú munkást is foglalkoztatnak. Ezek a szövetkezetben munkajogi viszonyban állnak szövetkezeti tagsági viszony

helyett. Annak érdekében, hogy a szövetkezetben egyenjogu demokratikus közreműködésüket és ezzel a saját munka- és életkörülményeiket illető döntéseiket lehetővé tegyék, újból szabályozták a mezőgazdasági szövetkezetek közgyűlésének összetételét, mint a szövetkezet legfelsőbb szervét. Eszerint jelenleg mind a szövetkezeti tagok, mind a szövetkezettel munkajogi viszonyban álló dolgozók jogi helyzete azonos a szövetkezeti tagokéval. Ezt a jogi helyzetüket - eltérően a szövetkezeti tagokétól - nem a kollektív szövetkezeti tulajdon társadalomgazdasági hordozóiként, hanem a szövetkezettel fennálló munkajogi viszonyuknál fogva foglalják el. Itt az jut kifejezésre, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezetben alapvetően mindazok vesznek részt a tanácskozásokban és a szövetkezetet érintő döntésekben, akik részt vesznek a termelő folyamatban. Ez azt jelenti, hogy a mezőgazdasági szövetkezet munkásai és alkalmazottjai, habár társadalomgazdasági szempontból osztálytársadalmi tulajdonosok, a szövetkezeti tulajdon termelési feltételeihez úgy viszonyulnak, mint a sajátjaikhoz. Ennek elméleti jogosultsága nem utolsó sorban abban rejlik, hogy a mezőgazdaságban a szövetkezeti szocialista tulajdonon kívül, fokozódó mértékben állami vagyont is használnak, mégpedig a termelőeszközök révén közvetlenül, a szocialista állam által nyújtott hitelek révén pedig közvetve.

A közgyűlés illetékességének körét, a kollektiva nagyságából és a szövetkezet vonzásterületéből kiindulva, amely a növénytermelő üzemeknél rendszerint, az állattenyésztőüzemeknél pedig részint több községre is kiterjed, - újból meg lett határozva. Erőteljesebb koncentráció következett be az alapkérdésekre nézve, úgy hogy a mezőgazdasági szövetkezet gazdálkodásának operatív végrehajtása tekintetében annak vezetőségét, mint a közgyűlés végrehajtó

szervét nagyobb önállósággal és egyuttal nagyobb felelősséggel is felruházták. A közgyűlés kizárólagos illetékesége a szövetkezet politikai-gazdasági fejlesztése és a szövetkezet gazdálkodása kérdéseiben változatlanul megmaradt. Továbbá a vezetőség döntései csakis a közgyűlés által elhatározott és a járási tanács által jóváhagyott üzemi terv keretében mozoghatnak.

Ezzel összefüggésben az évenkénti közgyűlések számának csökkentése iránti gyakorlati óhajnak is eleget lehetett tenni; amíg az előző alapszabályok szerint havi közgyűlést kellett megtartani, most már csupán legalább évente négyszer /azaz elvben negyedévenként/ kerül erre sor.

Végül a közgyűlés eljárásához is az új viszonyoknak megfelelő gyakorlati megoldásokat is kellett találni. Különösen figyelembe kellett venni, hogy az általános többműszakos munka feltételei mellett a közgyűlésnek, mint a mezőgazdasági szövetkezet működésének legfőbb szerve valamennyi szövetkezeti tagnak és dolgozónak hozzáférhető legyen. Ennek megfelelően gondoskodtak arról a lehetőségről, hogy a közgyűlést műszakgyűlések formájában is lehessen megtartani, úgy hogy ilyen esetekben a tanácskozás és határozathozatal egy egységes napirend alapján, nem egyidejűleg megtartott gyűlés keretében mehessen végbe. Arról a lehetőségről is történt gondoskodás, hogy oly kollektívák számára, amelyek egyéb okoknál fogva a közgyűlésen való részvételben akadályozva vannak, külön gyűlésen pótolhassák e kollektiva tanácskozását és határozathozatalát.

A szövetkezeti tagok és munkások nagy létszámával rendelkező mezőgazdasági szövetkezeteknek ama lehetőséget is biztosították, hogy a félévi közgyűlések közötti közgyűléseket és az éves teljes közgyűlés közötti gyűléseket küldöttközgyűlések formájában tartsák meg. Ugyanakkor kor-

látozták a küldöttgyűlések által hozandó döntések körét, a teljes közgyűlés kizárólagos hatásköréhez képest, azaz azokhoz a döntésekhez képest, amelyeket sem a szövetkezet vezetősége, sem egyéb szövetkezeti szerv nem hozhat. A küldöttközgyűlés eszerint semmiképpen nem változtathatja meg a szövetkezet alapszabályait vagy üzemi rendtartását, nem hozhat döntéseket a távlati fejlesztést érintő határozatok vagy a szövetkezet éves termelési tervével kapcsolatban; nem hívhatja vissza a vezetőség választott tagját, vagy az ellenőrző bizottság valamely tagját mandátuma lejárta előtt, a szövetkezet valamely tagját sem zárhatja ki.

2. A demokrácia szerepének erősítése a termelő kollektívákban

A közgyűlés kizárólagos illetékességére tartozó kérdések új meghatározásának, az alapkérdésekre történő fokozott koncentráció szellemében pendantként a demokrácia szerepének megerősödése a termelőkollektívákban.

Ez azt jelenti, hogy a problémák egész sorát, amelyek a múltban a közgyűlés keretében kerültek megtárgyalásra, az új viszonyok közepette átkerülnek a termelőkollektívákhoz. Ezáltal azonban növekszik a termelőkollektívák rendszeres tanácskozásainak jelentősége, ha csak a közgyűlésnek az alapkérdésekre történő erőteljesebb koncentrációja nem vezetne a szövetkezeti tagok és munkások aktív, alkotójellegű tevékenységnek a termelőkollektívában egy esetleges visszafejlődéséhez. Erről gondoskodik ama szabályozás, hogy a termelőkollektívákban brigád- vagy részlegszinten havi gyűléseket kell tartani, amelyeken a tervteljesítés fokáról és a szocialista munkaverseny helyzetéről informálják a gyűlést, továbbá a következő feladatokról, a szocialista munkafegyelem javítását célzó feladatokról és intézkedésekről, a rend és biztonság növeléséről, stb. kell tanácskozni.

Ennek a demokráciának a termelőkollektívákban történő erőteljesebb folytatását azok aktív magja által szolgálja a szovjet kolhoz-alapszabályok mintájára a brigádtanácsok megszervezése is. Ezek a brigádvezetőt tanácsadással segítik és motorként hatnak az általános tervteljesítésért folytatott munkaversennyel, a rend, a munkafegyelem, biztonság és törvényesség magas szintjének elérésével kapcsolatos kezdeményezések kibontakoztatásával kapcsolatban a mindenkori termelőkollektívákon belül. Jelenleg a termelőszövetkezetek körében a növénytermelési üzemek kb. 25 százalékában működnek ilyen brigádtanácsok.

3. A szövetkezeti vezetőség bizottságai mint a közreműködés egyéb formái

A termelőkollektívák szövetkezeti tagjainak és munkásainak a mezőgazdasági szövetkezet vezetőségében történő közreműködés egyik fontos formáját képezik a szövetkezet vezetőségén belül szervezett bizottságok. A mintaalapszabályok a közgyűlésen belül szereplő számvizsgáló bizottságon kívül 9 további bizottságot irányoznak elő a szövetkezet vezetőségében; a káderfejlesztési, ki- és továbbképzési bizottságot, a közgazdasági bizottságot, a munkaverseny bizottságot, az ujitó bizottságot, az egészség-, munka- és tűzvédelmi bizottságot, a kulturális és szociális bizottságot, a nőbizottságot és a szolidaritási bizottságot. A bizottságok mindegyikében 8 - 15 szövetkezeti tag és munkás vesz részt. Bevált módszer, hogy minden brigádból egy-egy tag vegyen részt a bizottság munkájában. Ily módon elérhető, hogy valamennyi kollektíva a bizottsági munkában képviselőik révén részt vegyen a vezetőség munkájában, de a közgyűlés elé terjesztendő határozati javaslatok előkészítésének munkájában is.

4. A szövetkezeti és szakszervezeti demokrácia együttműködése

Habár a mezőgazdasági szövetkezetben dolgozó munkások és alkalmazottak a közgyűlés keretében, a részleggyűléseken és brigádértekezleteken, a vezetőségben és bizottságokban a szövetkezeti munka és a fejlesztést illető kérdésekben a tanácskozásokon és a határozathozatalban, egyenjogúan a szövetkezeti tagokkal, vesznek részt, a személyek e köre számára mégis teljes mértékben megmarad a szakszervezeti demokrácia specifikuma a szövetkezeti munka feltételei között is. Ez abból adódik, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben dolgozó munkások és alkalmazottak tekintetében elsődlegesen a munkatörvénykönyv rendelkezései érvényesek. Ezzel kapcsolatban kerülnek a szakszervezeti közreműködés formái a szövetkezetek vezetési folyamatában is alkalmazásra. E közreműködési formáknál főleg a következőkről van szó: az üzemi szakszervezeti vezetőség és az üzem közötti megállapodások; bizonyos normatív üzemi szabályozások érvényesülésének előfeltételeként az üzemi szakszervezeti vezetőség szükséges hozzájárulása; az üzemi szakszervezeti vezetőség joga, hogy az üzem vezetőségétől információkat és beszámolókat kérjen, előirányzott döntésekkel kapcsolatban állástfoglaljon és javaslatokat terjesszen elő, továbbá hogy ellenőrzést gyakoroljon a dolgozók jogainak tiszteltbentartása felett. Arról, hogy mindezt miként kell a mezőgazdasági termelőszövetkezetek konkrét feltételei mellett végrehajtani, a mezőgazdasági szövetkezetnek a dolgozó munkások és alkalmazottak üzemi szakszervezetének vezetőségével kell megállapodnia.

5. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek jogi képviselete

Ujabb követelmények is keletkeznek végül a mezőgazdasági szövetkezetek jogügyletek során szükséges képvisele-

tének jogalkotása tekintetében. Főleg ama ténnyel kell számolni, hogy a mezőgazdasági szövetkezetek jogügyleteinek nagysága értékszerűen jelentősen növekszik. Ez legalábbis két irányban következményekkel jár: egyrészt szükség van arra, hogy jogügyleteknél az elnök felhatalmazása a mezőgazdasági szövetkezet egyszemélyi képviselőjére a jelenlegi 500 ezer márka felső határig terjedő jogügyleteknél, magasabb értékhatárig módosítandó, amikor is e felhatalmazás gyakorlását a jövőben is a mezőgazdasági termelőszövetkezet jóváhagyott üzemtervével kell kapcsolatba hozni. Másrészt szükség van a mezőgazdasági szövetkezet kollektív képviselőjének megtartása mellett /képviselő az elnök személye és egy vezetőségi tag által/ a szövetkezeti eszközök ill. állami hitelekkel kapcsolatos intézkedések külön ellenőrzésére is. Ennek felel meg a mintaalapszabályok ama rendelkezése, hogy a szövetkezet szerződéseit valamint minden egyéb megállapodást, amely a szövetkezet pénzügyi kötelezettségeivel jár, ellenőrzés céljából, a pénzügyi fegyelem érdekében a mezőgazdasági szövetkezet főkönyvelőjének ellenjegyeznie kell, továbbá mindennemű fizetési utalványt is alá kell írnia. Habár a főkönyvelő aláírása tartalma szerint nem is tartalmaz rendelkezést a szövetkezeti vagyont illetően - a főkönyvelő ilyen joggal nincs is felruházva - és az említett okmányok aláírásakor nem is jár el, mint a szövetkezet jogi képviselője, ez a rendelkezés a mezőgazdasági termelőszövetkezet szocialista szövetkezeti vagyonának jogvédelme szempontjából az új viszonyok között, mégis alapvető fontosságú.

- - - -

Ezzel csak néhány, de lényeges szempontot érintettünk a mezőgazdasági termelőszövetkezetek vezetési viszonyaira vonatkozó jogalkotását illetően kirajzolódó újszerű követelményekkel kapcsolatban, a mezőgazdaságban az iparszerű termelési módszerekre történő átmenet adott feltételei között.

Jegyzetek

1. Lásd G. Grüneberg: Die schöpferische Verwirklichung des Leninschen Genossenschaftsplans in der Landwirtschaft der DDR. "EINHEIT" Heft 9/10. - 1979. 944. o.
2. Lásd 1977. július 28-i határozat a növénytermesztő és állattenyésztő mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintaalapszabályairól és mintauzemi rendtartásokról /Közlöny I. sz. 26. 317. o./; mellékletek ehhez a határozathoz a Közlöny 937. sz. külön lenyomatában.